

EGÉRŐRSÉG

David Petersen: *Egérőrség – 1152. ősz*

■ A képregényt olyan multimediális jelenségnek tartják, amelynek poétikai tétjét kép és szöveg sajátos összjátéka adja. Hosszas időn át a képregényeket a populáris kultúra tömegtermékének tekintették, de fokozatosan beleíródtak a tudományos diskurzusokba, és fel-feltűnedezték a terület saját kutatói is.¹

Az utóbbi években megsokasodtak a nyugati képregények magyar kiadásai. Ebben jelentős szerepet játszott a szuperhős-filmek egyre növekvő népszerűsége, a Marvel és DC Comics képregények mellett más kiadók eltérő stílusú és eltérő zsánerbe tartozó történetei is elérhetővé váltak magyar nyelven is. Az amerikai David Petersen alkotása, az Eisnerdíjas *Egérőrség – 1152. ősz* (*Mouse Guard: Fall 1152*), mely 2006 februárja és 2007 januárja között folytatásokban, majd 2007 folyamán gyűjteményes kötetben jelent meg, most már a magyar közönség számára is hozzáférhető.

Annak ellenére, hogy az antropomorfizált egér mint szereplő nem számít eredeti jelenségnek, hiszen számos gyerekkönyv, köztük a Geronimo Stilton-történetek vagy a Bajor Andor-féle *Egy bátor egér viszon­tagságai* szintén egy-egy egerekből álló társadalmat jelenít meg, az *Egérőrség* mégis képes túllendülni az ismert sémákon. Petersen úgy teszi az emberhez hasonlatossá az egereket, hogy közben mégsem veszti el egér mivoltukat: roppant intelligensek, eszközöket készítenek, de a tápláléklánc alján maradnak, tehát a szerző

nem helyezi őket más élőlények feletti, privilegizált pozícióba, pusztán megkülönbözteti őket, mivel a többi állat – leszámítva a menyéteket – nem rendelkezik hozzájuk hasonló technikai tudással és értelemmel. Mindemellett az egerek képesek az önvédelemre, fegyvereik vannak, amelyekkel megküzdhetnek nagyobb ellenfeleikkel, erős városfalak mögé húzódnak, illetve egy katonai rend, az egérőrség is védelmezi őket. Ahogy az *Előszó*ban beszámol róla a szerző, a mű alapötlete néhány véletlenszerűen papírra vetett mondatból bontakozott ki: egyfelől „[az] egereknek saját civilizációjuk van. Túl kicsik ahhoz, hogy más állatok között éljenek”, másfelől pedig „»[a] városokat el kell rejtetni, képesnek kell lenniük az önellátásra, és egymástól nagy távolságra, elszórtan kell lenniük.« Történetmesélési szempontból mindez azt jelentette, hogy az egerek a saját otthonuk rabjai.”

A képregény a rend tagjainak kalandjait mutatja be, amelyek során az egerek az őrséget próbálják védelmezni a hatalomra törő ellenfelekkel szemben. A cselekmény több szálon szövődik, ennek ellenére a narratíva letisztult és jól követhető marad. A szálak közötti jó tempójú váltások és az egyes részek elején található rövid bevezetők gondoskodnak arról, hogy ne lankadjon az olvasó figyelem, és hangsúlyozódjon az események gyors, egyidejű lejátszódása. A szereplők jellemét többnyire egyetlen erőteljes vonás kidomborításával festi meg a szerző, így olyan közis-

mert típusok megjelenítői lesznek, akiket az olvasó könnyűszerrel azonosíthat. A három főszereplő egér, a Kenzie–Saxon–Lieam triász előképe minden bizonnyal *A három testőr* lehet, akikhez később egy negyedik személy csatlakozik, Celanawe, a titokzatos egér. Kenzie a csapat vezetője, Saxon az önfejű és lobbanékony, mindig harcra kész figura, Lieam pedig az ígéretes újonc – akiket vizuálisan elsősorban az öltözékük egyetlen eleme, a köpenyük színe különít el egymástól. Minden bizonnyal sejthető egy másik utalásrendszer mozgósítása is a szereplők mögött, hiszen a szerepjátékokból (role-playing game) ismert kalandozók archetípusaival is megfeleltethetők – nem véletlen, hogy a képregény alapján már 2008-ban szerepjáték is készült, ami az azt követő évben rangos díjat nyert. A kék köpenyt viselő Kenzie, akinek egyetlen fegyvere egy bot, a bölcsek szerepkörét tölti be (nem mellesleg ő hármuk közül az egyetlen szürke egér, akinek kinézete óhatatlanul felidézheti Szürke Gandalf alakját is). A vörös köpenyes Saxon tipikus lovagi karddal küzdő harcos (a *Saxon* név egyébként az óangol *seax* kardszerű fegyver nevéből ered), míg Lieam a zsvány szerepkörét idézi fel, mivel törrel küzd, és beépül az ellenfelei közé, ehhez pedig illik zöld köpenye is, amely vizuális utalás lehet a *Robin Hood* rajzfilm szintén vörös szőrű és zöld öltözetű róka főszereplőjére. Ezt alátámaszthatja az egyik interjúban elejtett szerzői megjegyzés is, miszerint az író legelső ötlete egy, a Disney *Robin Hood*-jához hasonló történet volt, ahol különféle állatok közös kalandjai kerültek volna az előtérbe.² Szintén az őrség tagjai közé tartozik a második fejezetben feltűnő, külön utakon járó Sadie, akit a szerző kompetens női hősként ábrázol. Bár bátorságát tekintve nem

lóg ki őrtársai sorából, sőt a harcban is jeleskedik, nőisége nem pusztán külsőségekben nyilvánul meg, hanem hiteles viselkedése révén is.

A kalandregények gyakori szereplője az egykori hős, aki a bajban visszatér (például David Gemmell *Legenda* című regényében), hogy segítsen az új generáció hőseinek. Az öreg Celanawe szerepeltetése nem válik mégsem közhelyszerűvé, ugyanis nem kell életét áldoznia a küldetés sikeres végrehajtásához. Petersen végig függőben hagyja a kérdést, amely szerint Celanawe-vel valóban a régi hős tért vissza, vagy csupán a történelmet jól ismerő, egy hősszerepet tudatosan felvevő figuráról van szó. Az elbizonytalanítás másik lényegi gesztusa, hogy a képregényben felbukkanó főgonosz szintén felveszi a krónikákból ismert Fekete Fejsze szerepét, amelyet Celanawe is a magáénak vall. A Fekete Fejsze sem lehet véletlenszerűen kiválasztott név, ugyanis a Marvel Comics égisze alatt megjelent egy szintén *Fekete Fejsze* (*Black Axe*) című képregénysorozat, amelynek hőse halhatatlan, és élete végigkíséri az emberiség történetét. Éjjél, a főgonosz nem tipikus negatív szereplő – bár ez a szereplőtípus is lassan közhelyszámba megy: a nagyobb jó érdekében kívánja magához ragadni a hatalmat, az általa igazságtalannak tartott rendszert akarja megváltoztatni azért, hogy az elesetteket a védelmébe vegye. Maga Gwendolin, az őrség úrnője is beismerőleg rögzíti feljegyzésében: „Éjjél aggodalma az őrség és a városok viszonyát illetően jogos volt.” Ez a narrátori megoldás szintén felülírja a tipikus boldog végkifejlet lehetőségét, hiszen bizonytalanságban hagyja az olvasót azon tekintetben, hogy valóban helyreállt-e a rend.

Ahogy számos külső utalás erősíti a mű beágyazhatóságát egy hagyo-

mányrendszerbe, úgy a fikción belül is érvényesül egy sajátos intertextuális hálózat. A képregény minden fejezete egy-egy idézzettel kezdődik, amely az egerek számára valamilyen jelentőségteljes szövegből származik: Óvrejtek negyedik mátriárkájának írásaiból, Fekete Fejsze feljegyzéseiből, a minden védegernek kiosztott *Időfigyelők útmutatójából*, de ide sorolható a Fekete Fejsze kalandjait rögzítő kódex is, amelynek lapjait az egér szemén át láthatja az olvasó, ugyanis a kódexoldalak a történetbe illesztve található meg a könyvben – természetesen vizuálisan elkülönítve, a középkori kódexlapok kinézetét imitálva, miniatúrákkal díszítve és régi betűkkel megrajzolva. Ezek a szövegek megteremtik a korhangulatot, és úgy értelmeződnek, mintha egy alternatív irodalmi hagyomány emlékei lennének. Mindemellett maga a képregény is egy középkori hagyományt elevenít fel, az annales műfaját, ugyanis a sorozat első három része év-évszak megjelöléssel jelenik meg, s ezáltal évszakra nyomon követi az egérőrség történetét. A szóban forgó 1152. őszi eseményeket tartalmazó darab epilógusában Gwendolin feljegyzéseit olvashatjuk, aki ezzel a gesztussal a krónikás szerepébe kerül, és igyekszik az összes szereplő sorsát rögzíteni. Az annalesok hagyománya mellett érvényesül az ismeretterjesztő történelemkönyvek imitációja is: a függeléként csatolt térképek, a cselekmény központi helyszínéül szolgáló Óvrejtekről közölt információk, a várban működő céhek és foglalkozások leírása, illetve illusztrációi egy középkorról szóló képes enciklopédia szócikkeit utánozzák. A függelék világtérképe a fantasy-regények Tolkien óta élő hagyományát követi, amely a fikciós világ megteremtésének és reprezentációjának fontos ele-

me, de azt is érzékelteti, hogy a cselekmény egy nagyobb univerzum része. Az írás médiumával való játék azonban ennél sokrétűbb: a falba vésett felirat („Nem az számít, mivel harcolsz, hanem az, hogy miért”), amely motivációt ad az őrség tagjainak, az egér emlékezetén keresztül képszerűen is megjelenik, de a feliratot tartalmazó panel az olvasó emlékezetével is eljátszik, ugyanis a szöveg csak részletében jelenik meg, a teljes verziót az egerek közti korábbi párbeszéd alapján kell rekonstruálnia az olvasónak. Az első fejezetben felbukkanó kígyót jelző S betűk nemcsak a hanghatást idézik fel, hanem a lombok között tekergőzve kígyót formáznak – ezzel is erősítve a kép és szöveg kreatív összefonódását.

A szerző gyakran alkalmaz széles paneleket, melyek filmes hatást keltenek, s ami indokolja a könyv formátumát illető választást is, ugyanis a hagyományos, téglalap alakú képregényektől eltérően, Petersen kiadása négyzet alakú. Ez a forma lehetőséget ad három keskeny („szélesvásznú”) panel egymás alá vagy álló helyzetben történő egymás mellé helyezésére. A dinamikus harcjelenetek (amelyek esetén a háttér elmosódottá válik, hogy hangsúlyozza a mozgás gyorsaságát) vagy a folyamatos fókuszváltások érzékeltetésére mindez kellően alkalmas, míg a féloldalas és az egész lapot betöltő illusztrációk a statikusabb mozzanatok megjelenítőivé válnak. Mindez természetesen adódik a képregény és a film formanyelvének párhuzamaiból, amelyre a filmtudomány művelői is gyakran felfigyelnek.³ A számítógéppel színezett tusrajzok nem keltenek művi hatást, a színvilág mindvégig hangulatos, különösképpen az őszi színek kerülnek előtérbe a cselekmény idejével összhangban, míg az ellenfelek, mint Éjfél és seregének öl-

tözete vagy a történet elején felbukkanó kígyó, feketék. Az ostrom idején zuhogó vörös hajnali eső nemcsak szemet gyönyörködtető, de könnyedén értelmezhető a harccal járó véreső előrevetített metaforájaként is.

A könyv magas színvonalú vizuális kivitelezése mellett ki kell emelnünk a magyar fordító, Tamás Gábor leleményességét is, különösen a helységnevek magyarításakor. Kalugyer, Háncskövesd, Övregtek, Dióhalom, Tórét, Szömörceér, Zordbozótos akár egy magyar gyermekkönyv helyszínei is lehetnének.

Az *Egérország* nem szokványos képregény: bár használ olyan elemeket, amelyek megszokottak, képes túllendíteni ezeket az ismert topo-

szokon és megkérdőjelezni a narráció elemeit, ugyanis folyamatosan elbizonytalanító gesztusokkal él. A kirajzolódó egérvilág árnyaltnak tűnik, és képes arra, hogy egy létező, történelemmel rendelkező civilizáció illúzióját keltse. Az illusztráció és a szöveg mennyisége összhangban van, a szöveg nem magyarázója a képi világnak, hanem kép és szöveg jó mértékkel megválasztott összjátéka érvényesül benne – az *Egérország* megérdemli, hogy általa nagyobb figyelmet szenteljünk annak a sajátos mediális jelenségnek, amit képregénynek nevezünk.

**Boldog-Bernád István –
Fülöp Dorottya**

■ JEGYZETEK

1. Dunai Tamás: *Képregény: kép és regény?* Studia Litteraria 2013/1–2. 112–113.
2. Chris Dallen: *Mouse Guard's David Petersen*, AVClub.com, 2009.01.30, link: <https://www.avclub.com/mouse-guards-david-petersen-1798215692> [utolsó hozzáférés: 2020. május 11.]
3. Dunai: i.m. 112.

„NEM TÖRTÉNÉSZEKNEK SZÓLÓ TANMESE EZ...”

Gyáni Gábor: *A történeti tudás*

■ „Történész ritkán szánja rá magát, hogy számot adjon arról: mit miért csinál, és mi képezi szakmai tevékenységének az elvi alapját.” Ezzel a mondattal kezdődik Gyáni Gábornak *A történeti tudás* című munkája. A szerző az előbb említett és hasonló kérdésekre igyekszik választ adni, de már az előszóban leszögezi, hogy észrevételei nem „vezetnek minden esetben kategorikus, lezárt és egyértelmű következtetésekhez és tételes megfogalmazásokhoz”, mivel egyrészt „nem

mindig van birtokában a biztos ítélőképességnek”, másrészt „nem szeretné leszűkíteni az alkotó gondolkodás terét”. (14.)

Gyáni Gábor 1982-től a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében dolgozik, 2016-tól az MTA rendes tagja, emellett egyetemi tanár az ELTE-n és a CEU-n. Az 1983-ban kiadott *Család, háztartás és városi cselédség* című könyve után rendre jelentek meg társadalom-, város-, illetve mentalitástörténeti